

DEL FRÀGIL COLOR TARONJA DE LES PALMERES D'ELX A LA TARDOR

GASPAR JAÉN I URBAN

A Jaume Vidal Alcover i a Maria Aurèlia Capmany,
in memoriam

*“i a l'autumne és la palmera recol·lectada
i la terra cendrosenca i l'aire perpetu”*

IBN JALAF AL-'ABDARÍ, S. XIII

Els dàtils de les palmeres situades en les terres de la riba del nord del mar Mediterrani comencen a madurar a meitat de la tardor, un poc més tard que les palmeres de l'Àfrica, on, a l'estiu, la temperatura és més elevada que aquí. Aquests fruits es troben agrupats en grans ramassos de color carabassa que pengen de la part superior de la planta (com recorda sovint Ramon Folch, la palmera no és pas un arbre), ramassos que alguns viatgers set-centistes comparaven a enormes xanglons de raïm.

Els dàtils d'un ramàs no maduren tots a la vegada, sinó que ho fan a poc a poc, per la qual cosa, quan els dàtils són de bona qualitat, l'hortolà els ha de collir cada dos o tres dies, tot pujant fins el cim de la palmera amb la *corda*, la *saranda* i el *savàil*. Quan els dàtils encara tenien un valor econòmic, en escarmundar les palmeres a l'estiu, hom nugava els ramassos als cascabots de la palmera perquè, en créixer i madurar els fruits, no es despenjollassen i acabassen dessocant el ramàs. De l'operació de collir els dàtils, els palmerers d'Elx en deien *monyir*, força per la semblança, donat el seu ritme quotidià, a la de traure la llet als mamífers domèstics, com ara les vaques o les cabres.

Així, doncs, durant uns quants mesos de la tardor i de l'hivern, els ramassos amb els dàtils que anaven madurant, d'un intens color taronja, penjaven de les palmeres plantades a la Governació d'Oriola i posaven una fràgil nota de color en el vegetal més característic de les comarques del Baix Vinalopó i del Baix Segura. Els tords que arribaven a Elx pel mes de novembre buscaven dàtils i olives per alimentar-se i volaven en molades, tot fent giragonxes, sobre els nostres camps de palmeres.

Durant el darrer terç del segle XX, però, els productes de la palmera, els dàtils entre ells, han perdut tot el seu valor econòmic. Les palmeres adultes, en canvi, han guanyat un nou valor com a planta ornamental, la qual cosa ha portat, d'una banda, a la revalorització paisatgística (ço és turística i monetària) d'algunes plantacions extenses de palmeres, com ara els cèle-

bres horts d'Elx, però d'una altra ha portat també a l'expoli i la destrucció d'una gran part de les palmeres aïllades que hi havia pels camps d'Albatera, Coix, Crevillent, Elx o Oriola.

També, però, ha portat encara que en els jardins que, en el millor dels casos, s'han plantat (o s'han construït) sobre els antics horts, hom talle els ramassos de les palmeres, puix que els dàtils ja no tenen cap valor i, a més, “embruten” la gespa, els parterres, els caminals o les voravies.

Vora la ciutat d'Elx hi ha una gran extensió d'aquests horts de palmeres esdevinguts jardins. Per la tardor de l'any 1990, amb motiu del Primer Festival de Teatre Medieval, van venir a Elx, entre d'altres amics, l'arquitecte Ribas i Piera, el poeta Jaume Vidal i Alcover i la novel·lista Maria Aurèlia Capmany. Tot intentant fer visibles els encants de la meua ciutat, els vaig mostrar la bella vista dels antics horts de palmeres que baixen fins el fons de la rambla del Vinalopó, el profund barranc que divideix en dos Elx, “un dels rius més ben tractats al seu pas per una ciutat,” com recorda sovint en Ribas. La gran massa de les palmeres formava una taca contínua, com un bosc d'un color verd fosc, amb trossos marrons i ocres; un lloc, però, per on, en no caure les fulles, sembla que no passen les estacions de l'any. Una vista on mancava el delicat color taronja de les palmeres a la tardor, tot fent un contrapunt viu al verd fosc de les palmes i al marró dels tronc, un color que puntualment arriba amb les pluges fines de novembre.

Avui dia, quan tantes coses diuen que recuperen a les nostres ciutats, però on tantes coses se'ns perden (i ens fan perdre) sense remei cada dia, caldria que ens aturàssem a veure aquestes petites coses que passen desapercebudes fàcilment, i que intentàssem preservar sense tocar certs aspectes formals i cromàtics de les nostres ciutats i camps que, malgrat el seu caràcter de “valors menors,” els han caracteritzat durant segles.

Precisament pel fet que els horts de palmeres d'Elx han esdevingut durant el segle XX el millor significat de la ciutat, quelcom que en si mateix ja caracteritza el conjunt d'Elx, caldria que, a més de procurar mantenir-los i estendre'ls, si és que això és possible, caldria, diem, que un exagerat sentit de la neteja pública i de la pseudoeffectivitat en el treball dels funcionaris municipals no ens privàs indiscriminadament d'un dels principals components cromàtics dels nostres horts de palmeres: el delicat i fràgil color carabassa dels ramassos i els dàtils als mesos de tardor.

